

Vissza a jövőbe?

A NATO előretolt védelmi koncepciója

Szenes Zoltán

Nemzeti Közzolgálati Egyetem, Nemzetközi Biztonsági Tanulmányok
Tanszék; szenes.zoltan@uni-nke.hu; ORCID: 0000-0003-1686-2273

Abstract

Back to the Future: NATO's New Defense Concept

NATO's new strategic concept was adopted by the Alliance's leaders in Madrid on June 29, 2022, under the pressure of the ongoing war in Ukraine. The document identifies Russia as a direct and immediate military threat. At the 2023 NATO Summit in Vilnius, the Alliance approved the new regional plans designed to protect not only NATO countries but also the entire Euro-Atlantic area. Although the 2024 NATO Summit in Washington, D.C. was overshadowed by the intense American election campaign, the Alliance nonetheless managed to celebrate its 75th anniversary in a dignified manner, which also marked the 25th anniversary of Hungary's NATO membership. The article reviews the enhanced NATO presence in Eastern Europe since 2014 and evaluates NATO's deterrence and defense policy following Russia's invasion of Ukraine in 2022. It analyses the new forward defense concept for NATO's East Wing and the main characteristics of NATO's new force model. The paper concludes by presenting Hungary's approach collective defense.

Keywords NATO, strategic concept, collective defense, deterrence and defense, NATO Readiness Action Plan, forward defense, new NATO Force Model, military forces

Tanulmányom fő címét John J. Mearsheimer amerikai professzortól kölcsönöztem, aki már egy 1990-es tanulmányában¹ megjósolta, hogy a hidegháború után nehéz lesz Európában fenntartani a békét. Európa „balkanizálódhat”, mert a többpólusú nemzetközi rendszerben potenciálisan több konfliktushelyzet alakulhat ki (nacionalista versengések, hatalmi egyenlőtlenségek, nukleáris elrettentés felerősödése, határviták), mint a bipoláris világban. Fennáll a veszélye, hogy a kis konfliktusok kiszélesednek és eszkalálódnak, egy európai háború kitörése esetén még az atomfegyverek bevetését sem lehet kizárni. Előfordulhat, hogy az oroszok vissza akarnak térni múltbeli expanzionista magatartásukhoz, ami a status quo felborításával fenyegethet. Ezt a Nyugatnak és az Egyesült Államoknak gyorsan és hatékonyan meg kell akadályozni a béke megőrzése érdekében. Az offenzív realista társadalomtudós lényegében harmincöt évvel ezelőtt azt jósolta, hogy ha elmarad a határozott nyugati fellépés Oroszország ellen, akkor kitörhet a háború. Oroszország 2022. február 24-én megtámadta Ukrajnát.

Az elrettentés és védelem feladatai mindig prioritást képeztek a NATO hetvenöt éves története során, bár a hidegháború után, a közös ellenség elvesztésével (a Varsói Szerződés megszűnése, Szovjetunió felbomlása), előtérbe kerültek a szövetségben a válságkezelési és partnerségi feladatok. Az új biztonsági környezethez való alkalmazkodásban komoly kihívást jelentett a NATO vezetésnek, hogy megőrizze a NATO alapkövének számító kollektív védelmet, a „mindenki egyért, egy mindenkiért” védelem lényegét, amit az 5. cikk fogalmaz meg.

Az új típusú fenyegetések (terrorizmus) és új típusú biztonsági kihívások (aszimmetrikus hadviselés, rakétavédelem, kiberbiztonság, katonai technológiai verseny, leszerelési és proliferációs feladatok) bonyolultsága és tömeges feladatainak súlya alatt a konvencionális területvédelmi követelmények háttérbe szorultak. A szövetség nem tudott egyszerre két „készlet” fegyveres erőt fenntartani, egyet a hagyományos kollektív védelmi feladatokra, egyet pedig a válságkezelés „globális” feladataira. A szövetségi döntéshozatalt mindig befolyásolta a védelemre fordítható pénzügyi források szűkössége, a haderők csökkentése és a katonai képességfejlesztés nehézségei.

1 Mearsheimer 1990: 48–54.

A kollektív védelem reneszánsza

A kollektív védelem lényegét – a kölcsönös segélynyújtás ígérletét – a Washingtoni Szerződésben a hírneves 5. cikk fogalmazza meg, amely így a biztonsági szerződés lelke (NATO-terminológiával „szíve”) és legfontosabb pontja. Az 5. cikk kimondja:

„A Felek megegyeznek abban, hogy egyikük vagy többjük ellen, Európában vagy Észak-Amerikában intézett fegyveres támadást valamilyenük ellen irányuló támadásnak tekintenek; és ennél fogva megegyeznek abban, hogy ha ilyen támadás bekövetkezik, mindegyikük az Egyesült Nemzetek Alapokmányának 51. cikke által elismert egyéni vagy kollektív védelem jogát gyakorolva, támogatni fogja az ekként megtámadott Felet vagy Feleket azzal, hogy egyénileg és a többi Felekkel egyetértésben, azonnal megteszi azokat az intézkedéseket, ideértve a fegyveres erő alkalmazását is, amelyeket a békének és biztonságnak az észak-atlanti térségben való helyreállítása és fenntartása érdekében szükségesnek tart.

Minden ilyen támadást és ennek következtében fogantatott minden intézkedést azonnal a Biztonsági Tanács tudomására kell hozni. Ezek az intézkedések véget érnek, ha a Biztonsági Tanács meghozta a nemzetközi békét és biztonság helyreállítására és fenntartására szükséges rendszabályokat.”²

Az 5. cikk nem egy automatikus segélynyújtási előírás, nem elég, ha egy ország kinyilvánítja, hogy megtámadták, és akkor a többiek mennek segíteni (mert akkor már többször aktiválni kellett volna az 5. cikket például Görögország és Törökország között kitört katonai konfliktusok miatt), hanem a tagországok egyhangú egyetértése kell az életbe lépéséhez. A szövetség a tagország jogának tartja annak megítélését, hogy egy támadás valóban fegyveres támadás-e, és valóban a szövetség ellen irányul-e. Amikor ez a megközelítés a Szövetség létrehozása időszakában kialakult, nemcsak a NATO döntéshozatali demokráciájának megteremtését tartották szem előtt, hanem azt is figyelembe vették, hogy a szerződést a tagországoknak is jóvá is kell hagyni. Ez fontos szempont volt, hiszen egy automatikus, kötelező érvényű megfogalmazás elfogadása még az

2 Észak-atlanti Szerződés, 1999. évi I. törvény

Egyesült Államok kongresszusi jóváhagyásánál is problémát jelenthetett volna. De hasznos volt ez az alapelv a NATO történetének bonyolultabb válsághelyzeteiben is, mert a tagországok egyéni döntésének kialakításához az alapszerződés intézményes segítséget nyújt. A szerződés 4. pontja lehetőséget biztosít a tagországoknak a szövetséggel való politikai konzultációra, ha az adott ország úgy érzi, hogy területi épségét, politikai függetlenségét vagy biztonságát veszély fenyegeti.

„A Felek tanácskozni fognak egymással, valahányszor bármelyikük véleménye szerint bármelyik fél területi épségét, politikai függetlenségét vagy biztonságát veszély fenyegeti.”³

A 4. cikk konzultációs lehetőségével többször élt Törökország (az iraki és szíriai háborúval összefüggésben) vagy például Lengyelország (az orosz-grúz ötnapos háború után, vagy 2014-es ukrán válság kapcsán).

Az 5. cikk egyértelműen a szövetség egy vagy több országa ellen irányuló külső fegyveres támadásra utal, de nem definiálja az agresszió vagy külső támadás fogalmát. A szerződés előkészítése során ugyanis vita folyt arról is, hogy mennyire legyen „szókimondó” a megfogalmazás, utaljon-e a potenciális agresszorra, tartalmazzon-e a támadásra vonatkozó definitív megfogalmazást. Egy általánosabb kifejezés ugyanis nagyobb mozgásteret adhat a szövetségnek a válsághelyzetek kezelésére, a megfelelő katonai válaszok megfogalmazására. A rugalmas megfogalmazás előnye többször megmutatkozott a NATO története során, de hasznos napjainkban is, amikor a NATO már a kibertérben ért támadásra (2016), egy esetleges világűrbeli katonai konfliktusra (2019), illetve a hibrid fenyegetésre (2022) egyaránt hagyományos katonai válaszcsepással is reagálhat.

Az 5. cikk egyértelműen definiálja azt is, hogy a megtámadott ország vagy országok segítése kiterjedhet a fegyveres erő alkalmazására, amelyel különbözik pl. az Európai Unió kölcsönös segélynyújtási klauzulájától.

⁴ Az Unió ugyanis szintén felszólítja a nemzetállamokat minden segítség és támogatás megadására, de nem nevesíti a katonai eszközöket. Hasonlóképpen egyértelmű a megfogalmazás a tekintetben is, hogy ellenséges támadások esetén földrajzilag milyen területen kell a kollektív védelem

3 Észak-atlanti Szerződés, 1999. évi I. törvény, 4. cikk

4 Lisszaboni Szerződés 42.7. cikk

követelményét érvényesíteni. Bár egyes országok részéről voltak törekvések, hogy a volt gyarmati területek is kollektív védelmet élvezzenek, de a szerződés 6. cikke végül a tagországok területi védelmén túlmenően a Ráktérítőtől északra fekvő szigeteket, illetve ott tartózkodó erőket, szövetségi hajókat és repülőgépeket jelölte ki oltalmazandó területként.

Azonban e földrajzi behatárolás is a hidegháború után, különösen az USA elleni 2001. szeptember 11-i terrorista-támadást követően, új értelmezést nyert, és előtérbe kerültek a védelmi felelősségi területen kívüli műveletek. A NATO külügyminiszteri értekezlet 2002 májusában döntött Reykjavíkban⁵ arról, hogy a terrorizmus elleni küzdelem keretében ott kell bevetni a NATO erőket, ahol szükséges, olyan gyorsan, ahogy lehet, amihez a szövetségnek nagy távolságban alkalmazható és fenntartható haderőkre van szüksége. A reykjavíki értekezlet fontos fordulóponthoz jelentett a NATO történetében, mert ettől kezdve előtérbe kerültek a területen kívüli béketámogató műveletek és az expedíciós haderőfejlesztés feladatai. Az 5. cikk szerinti védelmi feladatok csak 2014. évi ukrán válság után kerültek vissza a NATO tevékenységének centrumába.

A kollektív védelemmel kapcsolatos indirekt és általános megfogalmazások nemcsak a megalakuláskor jelentkező nehézségeket oldották meg, hanem megfelelő rugalmasságot is teremtettek a lehetséges alkalmazást tekintve a NATO története során.⁶ Amíg a „mindenki egyért, egy mindenkiért” kollektív védelmi formula egyértelmű prioritás volt a hidegháborús katonai szembeállítás idején, a közös ellenség elvesztése után a NATO-ban előtérbe kerültek a válságkezelési és partnerségi feladatok. Az új biztonsági környezethez történő alkalmazkodás komoly kihívást jelentett a szövetségnek a tekintetben, hogy megőrizze a NATO alapkövének számító kollektív védelem fontosságát. Bár az 5. cikk formálisan mindig az egyes számú feladatot jelentette a szövetségi stratégiákban, az új típusú fenyegetések (terrorizmus) és biztonsági kihívások miatt a hagyományos elrettentés és védelem katonai feladatai háttérbe szorultak. A kollektív védelmi feladatok fontosságának relativizálódásában az 5. cikk túl általános megfogalmazása is szerepet játszott (e tekintetben tehát hátrányt jelent a konkrét definíció hiánya), mert így kevésbé tűnt fel a kollektív védelem versus expedíciós képességek körül zajló vita. Az pedig mindig

5 *Ministerial Meeting of the North Atlantic Council, 2002.*

6 Szenes–Siposné 2019: 144–150.

világos volt, hogy a szövetség minden új kihívásra és feladatra nem tud önálló haderőcsoportokat létrehozni.

A kollektív védelem háttérbe szorulásához az is hozzájárult, hogy igazából nem voltak eljárások az 5. cikk életbeléptetésére, hiányoztak a döntéshozatal „kötelező” elemei, a konzultációs mechanizmusok, a nemzeti és szövetségi döntéshozatali eljárások. A hidegháború nagy katonai válságai (koreai háború, szuezi válság, berlini válságok, kubai válság, európai rakétatelepítések, stb) általában a szövetségen kívül zajlottak, amelyek ugyan érintettek egyes tagországokat, de nem közvetlen szövetségi megoldást igényeltek. A hidegháború befejezése utáni eufória, az ellenségkép megszűnése, a „béke osztaléka” pedig nem kimondottan kedvezett a klaszikus katonai védelmi feladatoknak. Az 5. cikk aktiválására *csak egyszer*, a 2001. szeptember 11-i Egyesült Államok elleni terrorista támadást követően került sor, akkor is atipikus körülmények között. Az életbeléptetést például nem tagország, hanem maga a NATO főtitkár kezdeményezte,⁷ amit aztán végül az Egyesült Államok megtett. Bár a NAC Állandó Tanácsa szeptember 12-én döntött az 5. cikk aktiválásáról, de az csak október 2-án lépett hatályba,⁸ miután az Egyesült Államok minden kétséget kizáróan bizonyította, hogy a támadás kívülről jött, a kabuli rendszert támogatóát élvező Oszama bin Laden vezette al-Kaida nemzetközi terrorista szervezettől. A NATO a terrorizmus elleni globális harchoz egy komplex csomagot dolgozott ki: átrepülési jogot biztosított a NATO gépeknek a szövetségesi légtérbe, két antiterrorista műveletet indított októberben,⁹ majd Prágában 2002-ben elfogadta a terrorizmus elleni művelet koncepcióját, terveit, intézkedéseit.

Bármennyire is sikertörténetnek értékelhető a NATO 5. cikk elsőként történő alkalmazása, használata mégis ellentmondásos megítélést kapott. Ennek oka elsősorban az, hogy a kollektív védelmi előírás elfogadása után öt nappal, 2001. október 7-én, az Egyesült Államok – NATO-val való konzultáció nélkül – háborút indított az afgán tálib rendszer ellen. Az akkori amerikai politika, miszerint a „cél határozza meg a koalíciót”, megosztotta

7 Lord Robertson 2001.

8 *Invocation of Article 5 confirmed*, 2001.

9 A Sas segítségével (*Eagle Assist*) c. légi ellenőrzési művelet az amerikai légtérben 7 hónapig tartott, a Földközi- tengeri antiterrorista művelet (Aktív erőfeszítés /*Active Endeavour*) pedig 15 év után, 2016-ban fejeződött be.

a szövetséget, hiszen az 5. cikk aktiválása a szolidaritás legerősebb politikai jele, ezért számos tagország kritikusan szemlélte Washington egyoldalú tevékenységét. A „hanyatlik a NATO” vélemény képviselői csak rövid ideig örülhettek azonban, mert néhány hónap után kiderült, hogy Afganisztán a NATO-nak is adott feladatokat, nem kellett a partvonal mellől nézni a nemzetközi terrorizmus elleni harcot. A szeptember 11-i támadás visszafordíthatatlanul megváltoztatta a NATO-t, a szövetség politikai és katonai napirendjének témái már a jövőt formálták, a „létező” szövetség „cselekvő” közösséggé alakult át.¹⁰ A szövetségesek a közös önvédelem értékelésénél nemcsak messze túlléptek a katonai invázióra adott hagyományos válaszon, hanem hatásosan véget vetettek annak a régóta fennálló vélekedésnek, miszerint a közös védelem kizárólag Oroszország ellen szól.

Az 5. cikk bevezetésének igénye a 2008. augusztusi ötnapos orosz-grúz háború után politikailag újra igen fontos lett. Számos politikus, szakértő és elemző fejezte ki kételyeit a NATO elkötelezettségét tekintve, hogy egy valóságos „háborús” konfliktusban kiállna-e egy szövetséges tagország, például a balti országok mellett. Alexander Motyl amerikai professzor már a háború után egy hónappal megírta provokatív cikkét *Megvédi-e a NATO Narvát?* címmel,¹¹ amelyre történelmi példák alapján azt a választ adja, hogy nem. A beavatkozás nélküli logika működne akkor is, ha Oroszország elfoglalná a NATO-tag balti országokat, valamint Ukrajnát, Moldovát és Grúziát. „És akkor Európa, pontosabban a »régie« Európa, azt mondaná, hogy most már nem tudunk semmit sem tenni, hogy megvédjük őket.”¹²

Bár 2014 óta a NATO csúcstalálkozók döntéseiben az ukrán válság dominált, a szövetség számos döntést hozott és intézkedést tett, mégsem tudta az orosz vezetést elrettenteni az ukrán háború elindításától. A szövetség kezdetben attól félt, hogy Moszkva – a nyílt agressziót elkerülve és katonai intervenció küszöbe alatt maradva – megosztja a NATO tagállamokat, befolyásolja a szomszédos országok belpolitikáját, hitelteleníti a NATO biztonsági garanciáit. Később nőtt az aggodalom a tekintetben

10 Rühle 2011.

11 Narva – Komáromhoz hasonló fekvésű – észak város, amelyet a Balti-tengerbe torkolló Narva folyó választ el Oroszországtól az ország keleti határán. A folyó másik oldalán fekszik Ivangorod orosz ikerváros. Az 57 ezer fős lakosság többsége orosz nemzetiségű.

12 Motyl 2011.

is, hogy Oroszország egy meglepetésszerű támadással elfoglalja a védetlen baltikumi területeket, amivel kész helyzet elé állítja a NATO-t. Mégis a NATO vezetése 2022-ig kizárta az Ukrajna elleni invázió lehetőségét, pedig erre a CIA többször figyelmeztetett. Az új háborús válság miatt az 5. cikk feladatai ismét egyes számú teendőkké váltak, a bővülő védelmi forrásokat a NATO egyre inkább a kollektív védelmi és elrettentési feladatokra használja fel. A döntés nehézségei azonban napjainkban is fennállnak: milyen legyen a viszony Oroszországgal, és hogyan küzdjenek meg az eszkaláció növekvő veszélyével? Erre adott választ a NATO 2025. júniusi csúcstalálkozója Hágában, amikor a szövetség vezetői a GDP-arányos védelmi kiadások 2%-ról 5%-ra emeléséről határoztak az elkövetkező tíz évben.

Mindez nem lesz könnyű, hiszen Donald Trump második elnökségével ismét kételyek merültek fel a szövetség kollektív védelmi elkötelezettségével kapcsolatban. A régi-új elnök megfenyegette mindazon tagállamokat, amelyek nem teljesítik a védelmi költségvetési követelményeket, hogy az Egyesült Államok nem fogja őket megvédeni. A februári müncheni biztonságpolitikai konferencia után új amerikai vezetők, köztük Pete Hegseth védelmi miniszter, az Észak-atlanti Tanács ülésein az folyamatosan arról beszéltek, hogy Washington a védelmi kiadások dinamikus növelését, a szövetségen belüli egyenlőbb tehermegosztást, valamint nagyobb európai felelősségvállalást várják el a kontinens biztonságáért és védelméért. A védelmi költségvetési vita, Trump elnök több nyilatkozata (pl. Kanada legyen az USA 51. állama; Grönland tartozzon az Egyesült Államokhoz; katonai erőket von ki Európából) mélypontra juttatta a transzatlanti kapcsolatokat, amelyet a hágai csúcstalálkozó tudott viszonylag megnyugtatóan rendezni. A szövetség újra súlyos, konfliktusos korszakba került, amelynek megoldása most – az orosz-ukrán háború miatt – már az Európai Unió is múlik. Bár az Európai Bizottság számos új védelmi intézkedést hozott (új európai védelmi fehér könyv, négy évre szóló 800 milliárd eurós védelmi költségvetés, 150 milliárd eurós védelmi hitelkeret), mégis fennáll a kétely, hogy képesek lesznek-e az európaiak megvédeni Európát, mivel az Egyesült Államok egy lépéssel hátrább lépett.¹³

13 Lendon 2025; Bimmer 2025.

A NATO keleti szárnyának megerősítése

A 2014. évi ukrán válságra a NATO a walesi csúcstalálkozón¹⁴ adott választ, jóváhagyta a készenléti akcióterv (*Readiness Action Plan*, RAP) elnevezésű katonai programot. Az új terv közvetlen célját a NATO keleti határának megerősítése képezte, amely megerősítette a kollektív védelem garanciáit az Oroszországgal határos országokban. A RAP kétfajta intézkedéscsomagot ölelt fel: a biztonságot megerősítő (*assurance*) intézkedéseket, illetve az adaptációs (*adaptive*) döntéseket.

Az elmúlt évtizedben a NATO számos intézkedést tett a *készenléti akcióterv* megvalósításáért,¹⁵ amelyek nemcsak a keleti határok védelmét biztosították, hanem már a hosszú távú alkalmazkodást is megcélozták a gyorsreagáló erők, valamint a katonai vezetési és irányítási képességek erősítése tekintetében (1. táblázat). A megerősített NATO Válaszadó Erők (*NATO Response Force*, NRF) missziója kibővült a kollektív védelmi feladatok végrehajtásával. Ez egy fontos változást jelentett a gyorsreagáló erők koncepciójában, hiszen a korábbi NRF funkció „csak” a területen kívüli műveletekre való felkészülést (transzformációt) szolgáltatta.

A NATO Reagáló Erők irányítását a két hadműveleti parancsnokság (Brunssum, Hollandia és Nápoly, Olaszország) végezte váltásokkal. Az NRF erőket a nemzetek felajánlása alapján (erőgenerálás) hozták létre, amelyek biztosították a gyorsreagáló erők vezetéséhez és alkalmazásához szükséges a megfelelő parancsnokságokat és csapatokat. Az NRF parancsnoka a NATO európai főparancsnoka volt, de alkalmazásáról az Észak-atlanti Tanács (*North-Atlantic Council*, NAC) döntött.

A NATO reagáló erők megerősítésével kapcsolatos intézkedések közül a legnagyobb nyilvánosságot az új gyorsreagáló dandárharcsoport (*Very High Readiness Joint Task Force*, VJTF) létrehozása kapta, amely azonnali vitákat generált. A nemzetközi médiában csak „lándzsahegynek” elnevezett igen magas készenlétű (2–7 nap) katonai erőt többfunkciós, dandár nagyságú harcászati egységként (mintegy 5 000 fő) hozták létre, amely harckocsi-, gépesített és lövésszázslóaljakkal, gyorsan telepíthető légi-deszant, különleges és könnyűlövész-alegységekkel, valamint támogató légierő-elemekkel rendelkezett. Az összeállításnál kiemelt figyelmet kaptak

14 Wales Summit Declaration, 2014.

15 Szenes 2021: 238–245.

1. táblázat | A NATO keleti védelmének megerősítése

Megnevezés	Biztonságerősítő intézkedések	Adaptációs döntések	Megjegyzések
Készenléti Akcióterv jóváhagyása (Wales, 2014)	kelet-európai védelem létrehozása a Baltikumban amerikai rotációs erők vezénylése Kelet-Közép-Európába intenzív közös gyakorlatok a hírszerzés megerősítése új partnerségi programok veszélyhelyzeti tervezés, új lépcsőzetes védelmi tervek készítése a kibertér műveleti térré nyilvánítása (2016)	védelmi kiadások emelése (cél: GDP 2% fordítása védelemre, ezen belül 20% a fejlesztésre) megerősített NRF létrehozása (40 ezer fő) gyorsreagáló dandárok létrehozása (2016) NATO integrációs egységek létrehozása (2015-2016) négy előretolt többnemzeti zászlóaljharccsoport létrehozása (2017) többnemzeti dandár felállítása (2018, Románia) új hadosztályparancsnokságok felállítása (2018-) különleges erők regionális parancsnokságainak létrehozása	szárazföldi, légi, haditengerészeti és különleges műveleti erők fejlesztése Észtország, Lettország, Litvánia, Lengyelország Szczecin, Bukarest, Székesfehérvár, Milano, Brüsszel, Szolnok
Új koncepciók elfogadása (Varsó, 2018)	katonai „Schengen” zóna kialakítása (2019–2024)	keretnemzet-koncepció elfogadása (2018) NATO készenléti kezdeményezés (2018) új hadműveleti parancsnokságok létrehozása	A koncepció alkalmazása az előretolt erők létrehozásakor. Norfolk (2020, USA), Ulm (2021, Németország)

Szerkesztette: Szenes Zoltán

a hírszerzési és felderítési feladatok, az információs műveleti képességek, illetve a logisztikai követelmények. A VJTF az elsődleges alkalmazási készenlétet 2015 őszén, a teljes műveleti képességet 2016 első félévben érte el. A „bonsai” NATO Reagáló Erőknek is nevezett VJTF azért volt fontos

elem a koncepcióban, mert a későbbiekben ezeket az egy évig szolgálatban álló magas készenlétű dandárokat (a szolgálatban lévő, a szolgálatra felkészülő és a készenlétet már leadó egységek) beosztották a 40 ezer főre növelt NATO Reagáló Erőkbe, és gyakorlatilag ők képezték az NRF meghatározó erejét.

A balti országok elleni lehetséges orosz támadást nemcsak az érintett országok kommunikálták, hanem a nemzetközi szakirodalom is ennek az opciónak adott legnagyobb valószínűséget. Az amerikai RAND Corporation Kutatóintézet a 2015 évi katonai erőviszonyok alapján modellezte, hogyan lehetne megvédeni a balti országokat egy frontális orosz támadással szemben. A számítógépes hadijáték eredményei azt mutatták, hogy a támadó orosz erők 60 óra alatt Tallinban és Rigában lennének. Egy ilyen gyors előrenyomulás esetén a NATO-nak csak rossz és limitált cselekvési lehetőségei maradtak volna. A kutatás azzal számolt,¹⁶ hogy hét dandár térségbeli telepítésével (plusz légi és tengeri támogatással) megelőzhető lenne egy ilyen orosz támadás. Ezt a felfogást erősítette a Szövetséges Erők Európai Főparancsnoksága (*Supreme Headquarters Allied Powers Europe*, SHAPE) nézeteit is tükröző könyv megjelenése,¹⁷ amely a háborút Oroszországgal 2017-re a balti országokkal vizionálta. A balti tagállamok félelme nem volt megalapozatlan, hiszen a térségben számottevő orosz anyanyelvű lakosság él (főként Észtország és Lettország esetében), kiáltó volt az ellentét az állig felfegyverzett Kalinyingrád és a szövetség észak-keleti szárnyát képező Baltikum védtelensége között. Oroszország évek óta szisztematikusan erősítette a balti-tengeri régiót, amelyen belül különleges szerepe van a kalinyingrádi védelmi körzetnek. A balti országok területén 2017-ig nem voltak NATO-csapatok.

A háború végül nem a Baltikumban, hanem Ukrajnában kezdődött, amikor Oroszország 2022. február 24-én elindította hadseregét Ukrajna ellen. Az Oroszországi Föderáció (OF) súlyosan megsértette a nemzetközi elveket és normákat, törekennyé és kiszámíthatatlanná tette az európai biztonságot, globális gazdasági nehézségeket okozott, felerősítette a kelet-nyugati szembeállást és az új világrendért folyó hatalmi vetélkedést. A háborús invázió egy olyan „alternatív univerzumot” hozott létre, amely korábban elképzelhetetlen lett volna Európában. Ukrajnában

16 Shlapak–Johnson 2016.

17 Shirreff 2017.

ugyanis nemcsak fegyveres küzdelem, hanem diplomáciai, információs, gazdasági, kereskedelmi, nemzetközi jogi, energia-, kiber- és űrháború is zajlik, amely összefonódik egy globális hatalmi versennyel.

Az elrettentés és védelem új koncepciója

Az orosz invázió után a NATO azonnal két rendkívüli (*extraordinary*) csúcstalálkozót tartott, hogy a szükséges döntéseket meg tudja hozni: február végén egy online ülést, majd március végén egy jelenléti tanácskozást. A február 25-eki rendkívüli virtuális tanácskozást a 4. cikk alapján 10 kelet-közép-európai tagország javasolta, ahol az állam- és kormányfők elítélték a „brutális, igazságtalan és előzmény nélküli”¹⁸ támadást, aktiválták a NATO Válaszadó Erőket, intézkedtek az éberségi tevékenység fokozására (*enhanced Vigilance Activity* – eVA). Megerősítették a balti államok légtérvédelmét, megbízták az európai főparancsnokot (*Supreme Allied Commander Europe*, SACEUR) a NATO erők új helyzetnek megfelelő védelmi felépítésének kialakításával. A március 24 -én tartott jelenléti értekezlet¹⁹ pedig már aktiválta a lépcsőzetes védelmi terveket, kiterjesztette a zászlóaljharccsoport-koncepciót a többi kelet-európai országra is: Szlovákiában cseh, Magyarországon magyar, Romániában francia, Bulgáriában pedig olasz vezetéssel alakultak új szárazföldi NATO védelmi erők. Az állam és kormányfők határoztak arról is, hogy minden tagországban minél előbb el kell érni a GDP 2%-os szintű védelmi költségvetést, illetve a katonai felkészülést már a háború fényében kell folytatni.

A 2022. júniusi madridi csúcson ugyan megerősítette a korábbi megelőző intézkedéseket, de új irányvonalat határozott meg a szövetség számára, jóváhagyta az új stratégiai koncepciót.²⁰ Bár a célok nem változnak, *új haderómodell létrehozásáról határoztak*, amely nagyságrendileg és készenlétileg is eltér a korábbi NATO Válaszadó Erők rendszertől, képes valamennyi hadműveleti térben (szárazföld, légi, tengeri, kiber, világűr) biztosítani a tagállamok biztonságát és védelmét.²¹ Döntöttek arról, hogy

18 *Statement by NATO Heads of State and Government*, 2022.

19 *Extraordinary NATO Summit*, 2022.

20 *NATO 2022 Strategic Concept*

21 *Madrid Summit Declaration*, 2022.

a meglévő zászlóaljharccsoportokat dandár méretű egységekre bővítik, olyan robosztus, helyben harcképes erőket hoznak létre a keleti szárny-országokban, amelyek megbízható védelmet nyújtanak egy esetleges agresszió ellen.²²

Az új koncepció (1. ábra) a korábbiaknál nagyobb haderőt céloz meg (összesen 800 000 főt), többszintű magasabb készenléttel (ebből 100 000 fő 10 napos, 200 000 fő 30 napos, 500 000 fő 30-180 napos készenléttel) és olyan szerkezeti felépítéssel (haderőnemi, fegyvernemi, multidomén, harctámogató és -kiszolgáló erőkkel), hogy képes legyen az öt műveleti térben többnemzeti, integrált műveletek végrehajtására. A készenléti követelmények komoly kihívások elé állítják a tagállamokat, mert még a korábbi hatályos készenléti szint (gyorsreagáló erők 30–45 nap, reagáló erők 90 nap, alacsony készenlétű erők 180 nap) elérése is nehézséget jelentett. A varsói csúcson elhatározott 4x30-as követelményt (30 nehéz vagy közepesen nehéz manőverzászlóalj, 30 harci repülőszázad és 30 hadihajó, 30 napos bevethetőség) nem sikerült 2020-ra elérni, pedig ez lett volna a forrása a NATO Válaszadó Erők megnövelt erőszükségletének. Az új haderőmodell (*NATO Force Model*, NFM) – ahogy Jens Stoltenberg NATO főtitkár fogalmazott a koncepció bemutatásakor – a NATO haderők legnagyobb átalakítását igényli a hidegháború óta,²³ hiszen mind létszámában, mind pedig készenlétében a jelenleginél legalább háromszor nagyobb haderőt igényel.

A vilniusi csúcson (2023) bejelentett haderőszervezési koncepció a 100 000 fős azonnal reagáló haderőknél figyelembe vette a megszűnő NRF jelenlegi 40 000 fős létszámát (illetve a mélységből érkező dedikált erőket), országonként dandár nagyságúra, 5000 főre növelte a nyolc, kelet-európai országokban elhelyezett, harccsoport erejét (ez összesen újabb 40 000 fő), végül pedig kalkulálta a háború után újonnan beérkezett 20 000 fős amerikai megerősítést.

A 200 000 fős 30 napos készenlétű erőkhöz hozzászámították a keleti „frontországok” béke időszakban rendelkezésre álló nemzeti készenléti haderőket is, amelyek nagysága egy 2022. júniusi NATO kimutatás szerint 295 ezer fő volt.²⁴ Az 500 000 fős alacsonyabb készenlétű haderőt – egy

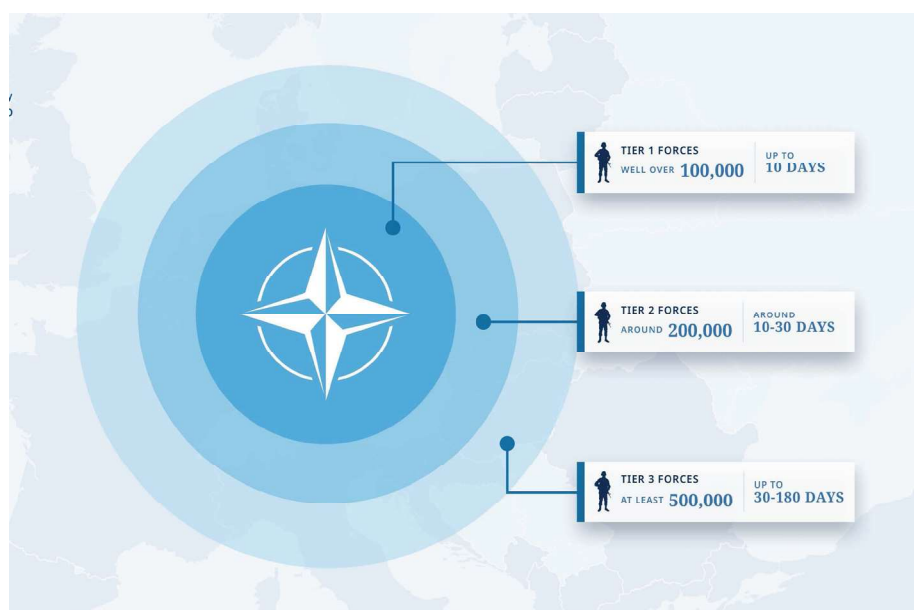
22 Szenes 2023.

23 Press Conference by NATO Secretary General Jens Stoltenberg, 2022.

24 NATO's Eastern Flank, 2022.

hónaptól hat hónapi készenléttel – pedig a tagállamoknak kell felkészíteni a háborús védelmi és hadműveleti terveknek megfelelően. A teljes haderő rendelkezésre állását 2028-ra tervezik.

1. ábra | A NATO új haderőmodellje

Forrás: https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2022/6/pdf/220629-infographic-new-nato-force-model.pdf

A NATO új haderőmodell jelentős változást hozott a NATO-erők felépítésében, diszlokációjában és vezetésében. A 2024. július 1-jével érvénybe lépett NFM búcsút intett a két évtizeden át domináló NATO Válaszadó Erőknek (NATO Response Force, NRF) és létrehozta a Szövetséges Reagáló Erőket (*Allied Response Force*, ARF).²⁵ Az új megoldás ismét a készenlétre

²⁵ A szervezeti változás terminológiai tisztázást is igényelt. A „válaszadás” (*response*) egy már meglévő vagy potenciális fenyegetés kezelésére irányuló tervszerű folyamat, amely figyelembe veszi a kialakult helyzetet és a lehetséges következményeket. A „reagálás” viszont általában gyors és közvetlen válasz egy hirtelen eseményre vagy fenyegetésre, amely nem ad időt hosszabb tervezésre, inkább azonnali cselekvésre fókuszál, hogy elhárítsa vagy minimalizálja a fenyegetést. Ennek megfelelően az ARF – bár rövidítésben hasonlít az NRF-re – a NATO-erők egy lehetséges támadás elleni olyan védelmi felépítése, amely magában foglalja a fenyegetés értékelését, a helyzet folyamatos figyelemmel kísérését, a megfelelő válaszütemzések meghozatalát. Így a válaszadás

és az alkalmazkodásra helyezi a hangsúlyt az egyre veszélyesebb és kiszámíthatatlanabb világban. Az ARF hadászati jelentőségű, magas készségű, multidomén hadviselésre felkészített haderő lesz, amelyet a NATO vezetése a küldetések teljes spektrumában (békében, válsághelyzetben, háborúban) fog tudni alkalmazni. A válaszadó erők egyharmada azonnal felhasználható vertikális/horizontális eszkaláció visszaszorítására, bevethető gyorsan kialakuló katonai válságok kezelésére, szolgálhat hadászati tartalékként. A 800 000 fős teljes ARF maximum fél év alatt éri el mozgósítás útján a teljes nagyságot és készenlétet. Az Európai Bizottság európai védelemmel kapcsolatos új intézkedései, egyes tagállamok védelmet erősítő önálló döntései, Kanada, Norvégia, Törökország részvétele az európai ad hoc védelmi koalícióban felgyorsíthatják ezt a folyamatot, hozzásegíthetnek az európai biztonsági és védelmi együttműködés „újjaélesztéséhez” a NATO belül.²⁶

Az első ARF parancsnoksági feladatokat az olasz hadtestparancsnokság (Milánó) látja el 2024–2027 között, amely felkészült különböző humanitárius és katasztrófa-elhárító feladatok, nem harci evakuációs műveletek, valamint harci feladatok vezetésére és irányítására. A magas készenlétű harcászati és hadműveleti feladatok végrehajtásában az olasz hadműveleti parancsnokság alárendeltségébe került például az 1. brit hadosztály, a 102. brit hadműveleti dandár, a spanyol különleges műveleti parancsnokság, az olasz haditengerészeti erők, a NATO közös logisztikai támogató csoportja, a NATO Űrközpont és NATO Kiberműveleti Központ szövetséges reagáló erőknek éppen a többnemzeti, teljes NATO területről „rekrutált” haderő-generálás adja az innovatív erejét.²⁷

Az új koncepció szerinti haderő-generálás alapját egy új – a vilniusi csúcson (2023) jóváhagyott – „tervcsalád” biztosítja, amely magába foglalja az európai főparancsnok (SACEUR) hadászati terve alapján (*Concept of Deterrence and Defence for the Euro-Atlantic Era - DDA*), területi alapon kidolgozott hadműveleti elrettentési és védelmi terveket.²⁸ A hadászati védelmi tervet az összhaderőnemi hadműveleti parancsnokságok (Brunssum, Nápoly, Norfolk) lebontották regionális tervekre, amelyeken belül elkészültek az

átgondolt és stratégián alapuló tevékenység, míg a reagálás azonnali és operatív cselekvést jelent egy hirtelen helyzetre. Ilyen értelemben a két R (reaction, response) fordítása között is különbséget kell tenni.

26 ESDI within NATO, 1998.

27 NATO Allied Reaction Force, 2024.

28 Emmott 2021.

egyes tagországok védelmi tervei. Három regionális terv létezik: az északi, amely Észak-Európa, az Atlanti-óceán és az északi sarkvidék védelmét biztosítja; a központi, amely Közép- és Kelet-Európát, továbbá a Baltikumot védi; a déli terv, amely a Földközi-tenger és a Fekete-tenger térségéért felel. A hidegháborúhoz hasonlóan meghatározták az előretolt védelem területi határait/sávjait, amelyet a helyi (*in place*) erők (nemzeti és NATO), illetve a mélységből érkező megerősítő erők védenek. Ezek a tervek nemcsak Oroszország elrettentését és védelmét célozzák, hanem a terrorista csoportok elleni katonai fellépést is biztosítják.

Az új koncepció különbözik az 1950-es években uralkodó „süندisz-nó-stratégiától”, mert már békeidőszakban megjelennek a kelet-európai országokban a NATO erők, tehát nem egyedül a nemzeti haderőknek kell az ellenfél támadását felfogni. Ugyanakkor nagyon hasonlít az 1960-1970-es években bevezetett előretolt védelmi stratégiához, bár az egyes országokban most nem hadtest nagyságú erők (ezt nevezték réteges torta [*layer cake*] védelemnek), hanem előretolt szárazföldi dandárharcscsoportok képezik a harcászati védelem gerincét.

A haderőmodell megvalósításához az alábbi elveket követik: legyen integrált és arányos felépítésű, tükrözze a szövetség 360 fokos megközelítését; összetétele (nukleáris erők, hagyományos erők, rakétavédelmi erők, űr- és kibererők) feleljen meg az új stratégiai környezetnek; erősödjön a készenlét, reagálóképesség, bevethetőség; digitalizált vezetési és irányítás rendszerrel rendelkezzen; javuljon a műveleti téren belüli közlekedés, szállítás és befogadó nemzeti támogatás, továbbá fogadja be és alkotóan alkalmazza az új korszakalkotó technológiákat.

A NATO keleti tagállamaiban (Észtország, Lettország, Litvánia, Lengyelország, Szlovákia, Magyarország, Románia, Bulgária) nyolc többnemzeti dandárcsoport tevékenykedik (2. ábra), amelyek fő feladata az elrettentés és védelem szárazföldi feladatainak megvalósítása. Észtországban az Egyesült Királyság, Lettországban Kanada, Litvániában Németország, Lengyelországban az Egyesült Államok, Szlovákiában Csehország, Romániában Franciaország, Bulgáriában Olaszország látja el a keretnemzeti teendőket. Ezen kívül a NATO Törökországnak légvédelmi támogatást is nyújt. Magyarországon egyelőre még nincs külföldi keretnemzet, a nemzetközi harccsoport vezetését a Magyar Honvédség látja el. A megnövelt szárazföldi erők vezetésére a NATO új parancsnokságokat is létrehozott: hadtest-parancsnokságokat északon (MNC-NE, Szczecin, Lengyelország) és délen

2. ábra | A NATO elrettentési és védelmi felépítése Európában (2023)

Forrás: Secretary General Annual Report 2023 (nato.int) 32.

(MNC-South, Sibiu, Románia), hadosztályparancsnokságokat Lettországból, Lengyelországban, Magyarországon, Romániában és Olaszországban. Bár a harccsoportok kiképzése tervszerűen folyik, a zászlóalj szintű harccsoportok dandár erővé fejlesztése lassan halad, még több hozzájárulásra van szükség.²⁹ A szárnyországokban – a NATO erőfeszítésekkel összhangban – folyamatban van egy-egy nemzeti hadosztály felállítása is (a balti országok élen járnak e feladatban), amely már az új NATO haderőmodell harmadik eleméhez, a háborús készenlétet szolgáló félmillió haderőcsoporthoz fog tartozni.

Légierő vonatkozásában a szövetség 30 gépet (légtérelenőrző és vadászgépek) tart a levegőben állandó jelleggel. A NATO légtérvédelmi feladatokat tagállamok közötti rotációval szervezik (2023-ban három ország, Franciaország, Olaszország és Spanyolország légierői látták el, a ballisztikus rakétavédelmet az Egyesült Államok biztosítja állandó szárazföldi elhelyezésből (Románia és Lengyelország), illetve tengeri diszlokációból (Aegis rakétavédelmi hajók) NATO Ramstein légibázis vezetésével. A keleti szárnyországok légtérfelügyeletét féltucat tagállam vadászgépei végzik. A légtérfelügyeletet a NATO és a tagállamok járőrgépei biztosítják keleti-délkeleti irányban. Szintén közösen látják el a NATO és a tagállami gépek a hírszerzési, felügyeleti és felderítő feladatokat, amelynek adatait megosztják a szövetségi rendszerben.

Folyamatos tengeri jelenlétet a NATO állandó haditengerészeti flottái biztosítják (91 hajó 26 országtól) a Balti-tengeren, az Északi-tengeren, az Észak-Atlanti-óceánon és a Földközi-tengeren, ahol 29 gyakorlatot tartottak és 121 kikötőt látogattak meg 2023-ban.³⁰ A nagyobb flottával rendelkező tagállamok (Franciaország, Olaszország, Spanyolország, Egyesült Királyság, Egyesült Államok) egy-egy repülőhordozó csapásmérő csoportosítást (Carrier Strike Groups) és partraszálló harccsoportot (Amphibious Task Force) működtetnek rotációs váltásban.

A két új NATO-tag, Finnország és Svédország katonai erői 2025-től már részt vesznek a NATO békeidőszaki és válságkezelési feladatainak ellátásában. Finnország a tagság után egy-egy hajót biztosít havi váltással az északi NATO-flottáknak a Balti-tenger, az Északi-tenger és a Jeges-tenger felügyeleti feladatok ellátásához. A légierő három-három hónapos váltással

29 Monaghan et al 2024.

30 The Secretary General's Annual Report, 2023.

négy vadászgépet ad Izland, illetve a NATO érdekeltségű tengeri területek légtérfelügyeletéhez. Szárazföldi erőket egyelőre nem adnak a baltikumi NATO-erőkbe, de Finnország egy többnemzeti szárazföldi komponens parancsnokság felállítását tervezi az ország keleti részén, amely vezetné a finn előretolt szárazföldi erőket a finn-orosz határbiztosítási és -védelmi feladatokban.³¹ Svédország egy lövészászlóaljot biztosít a lett többnemzeti dandárharcsoportozathoz (féléves váltással Dániával), két-két hadihajót ad maximum fél évre a két NATO-flottának, illetve nyolc Gripen vadászgépet segíti a balti légtérvédelmi feladatokhoz. A svéd parlament megnövelte a kormány hatáskörét katonai erők kirendeléséhez (1200 katona, 6 hadihajó, 24 db vadászgép egyidejű bevetése), hogy gyorsan tudjon dönteni válsághelyzetben.³²

Az új haderőmodellt a NATO nemcsak tervezi, hanem azonnal hozzáállt az új elképzelés gyakorlati tesztelésének is. A SHAPE az európai amerikai parancsnoksággal (*United States European Command*, USEUCOM) együttműködésben 2024. január-májusban megszervezte a Steadfast Defender 2024 (SD24, Állhatatos védő) elnevezésű gyakorlatsorozatot, amelyen 90 000 katona, 1100 harcjármű, 80 többszáz bevetést végrehajtó repülőgép és 50 hadihajó vett részt a 32 tagállamtól.³³ Legtöbb erőt az Egyesült Államok és az Egyesült Királyság (20-20 ezer fő), Lengyelország (15 ezer fő), Németország 12 ezer fő) és Hollandia (5 ezer fő) biztosította. SD24 gyakorlat egy gyakorlat-sorozat volt, amelyet a tagállamok erői NATO és nemzeti keretek között hajtottak végre.

Már az új regionális védelmi tervek szerint megszervezett gyakorlaton az amerikai csapatok átkeltek az óceánon, áthaladtak Európán, és európai erőkkel együtt az Észak-atlanti Szerződés 5. cikk szerinti feladatait gyakorolták. A gyakorlat első része az Atlanti-óceánnak az Északi-sarkvidékig történő biztosítására összepontosított, a második rész a NATO csapatok európai manővereire helyezte a hangsúlyt, hogy demonstrálja: a NATO képes megvédeni a Távol-Észak, valamint Közép- és Kelet-Európa területét minden fenyegetéstől. Az SF24 tesztelte, hogyan tudnak mozogni a különböző nemzetiségű csapatok a SACEUR felelősségi területéhez tartozó országokban.

31 *Finland to join NATO's peacetime missions in Iceland and the Baltic Sea*, 2024.

32 *Sweden pledges troops for NATO*, 2024.

33 *Steadfast Defender 2024*

A SD24 az utóbbi évtizedek legnagyobb gyakorlata volt, de méretében csak második legnagyobb a NATO történetében. Az elmúlt hetvenöt évben a szövetség a gyakorlatok ezreit tartotta (az első hadgyakorlatot 1951 őszén szervezték), melyek során tesztelték az új harcászati-hadműveleti eljárásokat, a szervezeti felépítést és a taktikai megoldásokat. A hidegháború alatt a REFORGER (ReForGer – *Return of Forces to Germany*, az erők visszatérése Németországba) gyakorlatoknak volt hasonló funkciójuk, mint a *Steadfast Defender* gyakorlatnak. A legnagyobb léptékű REFORGER gyakorlat 1988-ban volt, amelyen 125 000 katona vett részt a 16 tagállamtól. A NATO gyakorlatok spektruma is folyamatosan bővült, a hagyományos haderőnemi csapatok után a különleges erők, majd a kibererők, az utóbbi években már az űrerők is részt vesznek a gyakorlatokon. A Krím 2014-es annektálása után a szövetség megnövelte a kollektív védelmi forgatókönyvekre épülő gyakorlatok számát. Oroszország Ukrajna elleni 2022-es invázióját követően a szövetségesegek gyakorlatokon is demonstrálják a NATO elrettentési és védelmi képességeit.

Magyarország katonai védelme

Az ország katonai védelme önállóan, nemzeti alapon, illetve NATO szövetségi együttműködésben valósul meg egy többforgatókönyves koncepció szerint. A Magyar Honvédség része a nemzeti válságkezelési rendszernek, elsődleges végrehajtója a katonai jellegű válságkezelésnek, emellett részt vesz a békeidőszaki válságkezelésben (természeti és ipari katasztrófák elleni védelem, határbiztosítás stb.). A nemzeti válságkezelési rendszert össze kell hangolni a NATO válságreakálási és az EU válságkezelési rendszerével is. Az ország légtérvédelme a NATO integrált légvédelmi és rakétavédelmi rendszerének keretei között valósul meg a magyar légierő részvételével. Az ország szárazföldi határainak veszélyeztetettsége esetén a Magyar Honvédség a meglévő erőkkel és az ország területén tartózkodó NATO harccsoporttal lezárja a veszélyeztetett irányokat és területeket. Egy esetleges támadás esetén felveszi a harcot a betolakodókkal, képes arra, hogy egy időben, több harcászati irányban védelmi harctevékenységet folytasson addig, amíg a megerősítő NATO-erők be nem érkeznek. A várható háborús szcenáriókat, a katonai konfliktusok megvívásának módját és lehetőségeit a NATO hadműveleti tervezése és

a magyar különleges jogrendi előírások határozzák meg. Magyarország része a NATO elrettentési és védelmi tervének (DDA - Euro-atlanti térség elrettentési és védelmi terve), amely alapján az országban NATO-erők helyezkednek el, rendszeresen gyakorlatok („*Adaptive Hussars*” országvédelmi gyakorlat) folynak, folyamatos a NATO védelmi erők erősítése.

A NATO „lábnym” Magyarországon az első évtizedben kezdett kialakulni, amikor a Honvédelmi Minisztérium – NATO-igények alapján – egyre több nemzetközi szervezetet hozott létre a Magyar Honvédséghez kapcsolódva (2. táblázat).

Az első időszakban ezek az erők egyes szövetségi szakterületi feladatokat láttak el (légi szállítás, katonaegészségügy, híradó biztosítás), majd később közvetlenül kapcsolódtak a NATO keleti védelméhez (NFIU integrációs egység). Az orosz-ukrán háború kitörése után az ország területén létrehozott parancsnokságok (hadosztály, különleges műveleti parancsnokság) és a harccsoport viszont már közvetlenül az ország katonai védelmét szolgálják, amelyeket egy esetleges támadás esetén elsődleges NATO reagáló erőként alkalmaznának az érvényes védelmi tervek szerint a NATO főerők beérkezéséig. A teljes elrettentési és védelmi követelmények megvalósítása azonban (pl. a többnemzeti hadosztályt teljeskörűen 2032-re kell létrehozni) még sok feladatot jelent, amelyek megvalósítását az állandóan változó nemzetközi helyzet, a szomszédban zajló háború egyaránt nehezíti.

Ezért a kormány az elmúlt években az ország honvédelmét teljesen újjá szervezte: módosította a különleges jogrendet az alaptörvényben,³⁴ három minősített időszakot hozott létre: hadiállapot, szükségállapot és veszélyhelyzet,³⁵ új honvédelmi törvényt³⁶ készített, felállította a Védelmi Tanácsot, amelyet a miniszterelnök vezet. Az új jogszabályok 2022. november 1-jével léptek hatályba, és azóta folyik a rendeleti szabályozás és más közjogi szervezetszabályozó eszközök életbe léptetése. A katonai feladatok politikai-kormányzati megfogalmazása azért fontos, mert ezek határozzák meg az Magyar Honvédség szervezeti felépítését, felszerelését, diszlokációját, kiképzését és működését.

34 Magyarország Alaptörvénye. 48. cikk.

35 2021. évi XCIII. törvény

36 2021. évi CXL. törvény

2. táblázat | NATO-erők Magyarországon

Megnevezés	Megalakulás ideje	Feladatok	Helyszín	Megjegyzés
Stratégiai szállító-képesség - Nehéz Légiszállító Ezred (Heavy Airlift Wing) https://www.sacprogram.org	2009 12 ország	Hadászati légi szállítások	Pápa MH 47. Bázis-repülőtér	3 db Boeing-17 Globemaster III. szállító repülőgép
NATO Katonai Egészségügyi Kiválósági Központ - NATO MILMED COE (NATO Centre of Excellence for Military Medicine) https://www.coemed.org/	2009 12 tagállam	Kiképzés, doktrína- fejlesztés, harci tapasztalatok feldolgozása	Budapest Észak-Pesti Centrum-kórház- Honvéd-kórház	Vezető nemzet: Magyarország és Németország
Nemzeti Telepíthető híradó- és informatikai század - DCM (Deployable CIS / Communication and Information System/ Module) https://honvedelem.hu/cimke/informatika.htm	2013	NATO-erők és gyakorlatok híradó és informatikai biztosítása	Székesfehérvár MH Nagysándor József 51. Híradó- és Vezetés-biztosító Dandár	A 3. NATO Híradó Zászlóalj része (Bydgoszcz, Lengyelország)
NATO Erők Integrációs Egység - NFIU (NATO Force Integration Unit) https://honvedelem.hu/cimke/nfiu.html	2016 11 tagállam	NATO készenléti erők alkalmazásának segítése	Székesfehérvár Alba Regia Laktanya	NATO alárendeltségben működik

Közép-európai Többnemzeti Hadosztály-pa- rancsnokság HQ MND-C Headquarters Multinational Division – Center https://defence.hu/tag/hq-mnd-c.html	2022 Magyar-or- szág, Hor- vátország, Szlovákia	Kollektív védel- mi és válságke- zelési feladatok végrehajtása	Székesfe- hér-vár Alba Regia Laktanya	NATO pa- rancsnok-ság alárendeltsé- gében. 2024- ben érte el a teljes készen- létet.
Regionális Kü- lönleges Műve- leti Komponens Parancsnokság, R-SOCC (Regional Special Operations Component Com- mand) https://honvedelem.hu/alakulat/magyar-honvedseg-kulonleges-muveleti-parancsnoksag.html	2022 Magyarország, Ausztria Horvátország Szlovákia Szlovénia	Mobil vezetési elem a NATO különleges erők vezeté- sére	Szolnok MH Kiss József 86. Helikopter- dandár	2024-ben elérte a teljes készenlétet MH Különle- ges Műveleti Parancsnok- ság támo- gatja
NATO Többnem- zeti Harccsoport – MNBG Multinational Battle Group https://defence.hu/news/hungarian-battalion-battlegroup-becomes-multinational.html	2022 Magyar-or- szág, Olaszország, Törökország	Gyakorlatok, kiképzés, a harccsoport erősítése	Tata MH Klap- ka György 1. Páncé- los-dandár	A gyakorla- tok-hoz min- dig csatlakoz- nak amerikai erők is

Szerkesztette: Szenes Zoltán

Az ország védelmének erősítése és a honvédség korszerűsítése a 2017-ben elfogadott Zrínyi honvédelmi és haderőfejlesztési programban³⁷ fogalmazódott meg. A Zrínyi 2026 néven indult kormányprogram honvédelmi területen a katonai erő erősítését (védelmi költségvetés növelése, hadiipar

37 1298/2017. (VI.2.) Korm.határozat

létrehozása, kritikus infrastruktúra fejlesztése, tartalékos rendszer kialakítása), illetve a társadalmi ellenálló képesség (közigazgatás, kadétiskolák, sport) létrehozását célozta meg. A másik fő célja a haderő modernizálása,³⁸ amelynek leglátványosabb része a haderő haditechnikai rendszerének korszerűsítése. A technikai modernizáció a személyi állomány harci felszerelésével és légierővel kezdődött, amelyhez aztán fokozatosan felzárkóztak a szárazföldi csapatok, valamint a harci támogató és kiszolgáló erők. A közelmúltban pedig a haderő haditechnikai megújítása kiegészült „kultúra- és szemléletváltással”,³⁹ tradicionális fegyvernemek visszaállításával (huszárság), illetve az emlékezet-politika megújításával.

1. kép | A Magyar Honvédség haditechnikai korszerűsítése

MEGVÁLÓSULT / FOLYAMATBAN		SZERZŐDÉS ALAPJÁN FOLYAMATBAN		ÚJ VÉDELMI IPARI KAPCSOLATOK
CZ 806 BREN 2	AIRBUS A319	LYNX KF41	NMS	
CZ P-09	DASSAULT FALCON 7X	WISENT	KC-390	
CARL GUSTAF M4	Zlin-242L & Zlin-143LSi	LEOPARD 2A7HU	Airbus H225M	
LEOPARD 2A4	AIRBUS H145M	LEGUAN 2	ELTA Radar	
GIDRÁN	GRIPEN UPGRADE	PZH 2000	NASAAMS	

Forrás: Honvéd Vezérkar 2024.

A Magyar Honvédség haditechnikai modernizációja (1. kép) nagy ütemben zajlik: 2023–2025-ös években érkeznek a megrendelt harceszközök többsége. Az új vásárlások azonban nemcsak új harci-technikai eszközöket jelentenek, hanem átalakítják a teljes fegyveres erőt: változik a doktrína, a szervezet, a kiképzés, a logisztika, az infrastruktúra, a vezetés-irányítás és a nemzetközi együttműködés (interoperabilitás). A többgenerációs technológiai ugrás új, high-tech arculatot ad a Magyar Honvédségnek.⁴⁰

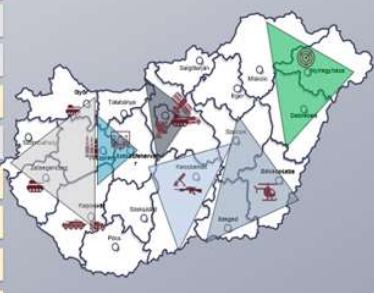
38 Zrínyi-2026 Honvédelmi és Haderőfejlesztési Program, 2017.

39 Szalay-Bobrovniczky 2024: 20–23.

40 Szenes 2024: 65–74.

A modernizáció azonban nem csak új eszközök vásárlását jelenti, a kormány újjáépíti a magyar hadiipart is.

1. kép | A magyar védelmi ipar klaszter alapú újjászervezése

Projekt	Helyszín	Cél	Védelmi Ipari Klaszterek
 EUROSIM Szimulációs Központ	Várpalota	Harcámogató szimulátor / interfész szoftver fejlesztése és gyártása	
 Gyalogsági harcjárműgyár	Zalaegerszeg	Gyalogsági harcjármű gyártása	
 Helikopteralkatrész gyár és felületkezelő üzem	Gyula	Helikopteralkatrész gyár és felületkezelő üzem	
 Német katonai járművek modernizációja	Győr	Modernizált német eszközök exportja	
 Lőszer és robbanószergyár	Várpalota	Lőszer és robbanószergyár	
 Radarfejlesztés	Nyírtelek	Elta radarok integrációja a Magyar Honvédségbe	
 Rádió és egyéb elektronika gyártása és integrálása	Budapest	Műhold fejlesztés, MIMO és EBT rádiók telepítése	
 4x4-es páncélozott járművek és teherautók gyártása	Kaposvár	4x4-es páncélozott járművek és katonai teherautók gyártása	
 Kézi lőfegyver portálós bővítése, aknavető és lőszergyártás	Kiskunfélegyháza, Csongrád	Kézi lőfegyver, akna és páncéltörő eszközök szerződött gyártása. Portálós bővítése.	

Forrás: Maróth Gáspár előadása (Nemzeti Közzolgálati Egyetem, 2021. október 6.)

A hadiipar fontosságát már a 2020. évi nemzeti biztonsági stratégia hangsúlyozta, de tartalmazta a 2016. évi Irinyi Terv is, ahol az újra-iparosítási célok között a védelmi ipart, a fegyvergyártást jelölte meg egyik prioritási irányként. A hadiipar újjáépítése először külföldi cégek magyar felvásárlásával kezdődött (cseh Aero Vodochody repülőgépgyár, osztrák Hirtenberger aknavető gyár), majd „zöldmezős” beruházásokkal folytatódott (Kiskunfélegyháza – kézfegyverzet- gyártás, Zalaegerszeg – Lynx (Hiúz) harcjármű; Gyula – Airbus alkatrészgyártás; Győr – Gidrán harcjármű, Várpalota – robbanóanyaggyártás, Nyírtelek – radar- és rakétatechnológia) Valamennyi színhelyen az állam közös vállalatokat hoz létre a nagy beszállítókkal (Rheinmetall német, Airbus francia-német, Nurol-Makina török, Embraer brazil cégekkel), amelyeket a magyar kutatás-fejlesztés és innovációs lehetőségek összekapcsolásával védelmi-ipari klaszterekbe szervez (2. kép). A feladatok irányítására és koordinálására a kormány létrehozta az N7 Nemzeti Védelmi-ipari Innovációs Holdingot és a Védelmi Innovációs Kutató Intézetet. 2025-ben megkezdődött a hadiipar magánosítása, melynek során az állami hadiipari szereplők többsége a 4iG Úr és Védelmi Technológiák Zrt -hez (4iG SDT) fog tartozni. Az átszervezéstől a kormány azt várja, hogy az új hadiipari „óriás” nagyobb eséllyel tud részt venni az Európai Unió „REARM” újra-fegyverkezési programjában.

A cél nemcsak az, hogy a honvédség ellátását magyar hadiipar középtávon biztosítsa, hanem az is, hogy az új technológiák, a know-how, a kutatás, fejlesztés és innováció „felpörgetésével” hozzájáruljon a védelmi innovációs ökoszisztéma kiépüléséhez, a civil és katonai válságkezeléshez, az ország ellenálló képességének erősítéséhez. A haderő modernizációjának összekapcsolása a hadiipar egyidejű fejlesztésével a Nemzetgazdasági Minisztériumra, illetve a Honvédelmi Minisztériumra hárul, hogy a védelmi ipar, a kutatás-fejlesztés és a védelmi beszerzések feladatai koordináltan és hatékonyan valósuljanak meg.

•

A NATO 75. és Magyarország NATO-tagságának 25. évfordulójának ünneplése az orosz-ukrán háború árnyékában, romló biztonsági környezetben történt. A szövetség 2014-től kezdve folyamatosan erősítette a kelet-európai országok védelmét, növelte a védelmi kiadásokat, a háború kitörése után pedig folyamatosan támogatta Ukrajna honvédelmi harcát. A NATO új stratégiai koncepciója (2022) új euro-atlanti védelmi tervek készítését írta elő, megkezdte a hidegháborúra emlékeztető előretolt védelem kiépítését megnövelt katonai erőkkel. A háború azonban már megosztotta a NATO-tagállamokat, az ukrán fegyveres erők katonai támogatása csak kétoldalú keretekben lehetséges, a szövetségre koordinációs feladatok ellátása hárul. Az újból megválasztott Donald Trump amerikai elnök politikája újabb feszültségeket hozott a transzatlanti kapcsolatokba, a tűzszünet elérése és egy békeszerződés kidolgozása a háborúzó felek között egyre távolibbnak tűnik. A tárgyalásokat az Egyesült Államok irányítja, azonban egyre nagyobb (ideértve a katonai segélyek finanszírozását) szerepet szán a NATO-nak és az Európai Uniónak, Ukrajna álláspontjának érvényesítése is nehézségekbe ütközik. Bár a szövetség eddigi katonai elrettentési és védelmi tervei nem sérültek, az előretolt keleti védelem megerősítése a védelmi tervek szerint folyik, a politikai viták és feszültségek negatívan hatnak a NATO politikájára, működésére, közeli jövőjére. A szövetség 2025. júniusi hágai csúcstalálkozója megerősítette a kollektív védelem alapelvét, megduplázta az előírt védelmi kiadások nagyságát, de nem lett tisztább a kép a háború lezárására, egy tűzszünet és békemegállapodás elérésére. Az elkövetkező egy-két évben kiderül, hogy a NATO tud-e adaptálódni az új trumpi kül- és biztonságpolitikához,

meglesznek-e a feltételek ahhoz, hogy szövetség új Oroszország-politikát tudjon kidolgozni. Nem várható, hogy ebben a rossz nemzetközi politikai helyzetben Magyarország NATO-politikája megváltozik, de az ország honvédelmének erősítése, a Magyar Honvédség modernizációja tovább folytatódik.

Források

1999. évi I. törvény a Magyar Köztársaságnak az Észak-atlanti Szerződésben történő csatlakozásáról és a Szerződés szövegének kihirdetéséről. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=99900001.tv> (Utolsó letöltés: 2025. február 2.)
- 1298/2017. (VI.2.) Korm.határozata Zrínyi 2026 Honvédelmi és Haderőfejlesztési Program megvalósításáról. 1298/2017. (VI. 2.) Korm. határozat a Zrínyi 2026 Honvédelmi és Haderőfejlesztési Program megvalósításáról - Hatályos Jogszabályok Gyűjteménye (jogtar.hu) (Utolsó letöltés: 2025. március 21.)
2021. évi XCIII. törvény a védelmi és biztonsági tevékenységek összehangolásáról. 2021. évi XCIII. törvény a védelmi és biztonsági tevékenységek összehangolásáról - Törvények és országgyűlési határozatok (jogtar.hu) (Utolsó letöltés: 2025. március 21.)
2021. évi CXL. törvény a honvédelemről és a Magyar Honvédségről. Hvt. (új) - 2021. évi CXL. törvény a honvédelemről és a Magyar Honvédségről - Hatályos Jogszabályok Gyűjteménye (jogtar.hu) (Utolsó letöltés: 2025. március 21.)
- Extraordinary NATO Summit. Brussels, 24 March, 2022. NATO - Pressrelease: Extraordinary NATO Summit - Brussels, 24 March 2022, 24-Mar-2022 (Utolsó letöltés: 2025. március 5.)
- Lisszaboni Szerződés az Európai Unióról szóló szerződés és az Európai Közösséget létrehozó szerződés módosításáról. Lisszabon, 2007. december 13. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/ALL/?uri=CELEX%3AC2007%2F306%2F01> (Utolsó letöltés: 2025. február 3.)
- Madrid Summit Declaration Issued by NATO Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Madrid. 29 June 2022. https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_196951.htm?selectedLocale=en (Utolsó letöltés: 2025. március 7.)
- Magyarország Alaptörvénye. Különleges jogrend, 48. cikk. Alaptörvény - Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.) - Hatályos Jogszabályok Gyűjteménye (jogtar.hu) (Utolsó letöltés: 2025. március 21.)

Ministerial Meeting of the North Atlantic Council Held in Reykjavik on 14 May 2002. Press Release, M- NAC- 1 (2002) 59. <https://www.nato.int/docu/pr/2002/p02-059e.htm> (Utolsó letöltés: 2025. február 4.)

NATO 2022 Strategic Concept <https://www.nato.int/strategic-concept/> (Utolsó letöltés: 2025. március 5.)

NATO's Eastern Flank: Stronger Defence and Deterrence 2203-map-det-def-east.pdf (nato.int)

(Utolsó letöltés: 2025. március 7.)

The Secretary General's Annual Report 2023. Secretary General Annual Report 2023 (nato.int) (Utolsó letöltés: 2025. március 15.)

Statement by NATO Heads of State and Government on Russia's attack on Ukraine. 25 Feb. 2022. NATO - News: Statement by NATO Heads of State and Government on Russia's attack on Ukraine, 25-Feb.-2022 (Utolsó letöltés: 2025. március 5.)

Wales Summit Declaration Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Wales. 05 Sep 2014. https://www.nato.int/cps/cn/natohq/official_texts_112964.htm (Utolsó letöltés: 2024. október 3.)

Hivatkozott irodalom

A haza védelmében. Zrínyi-2026 Honvédelmi és Haderőfejlesztési Program. 2017. Wayback Machine (archive.org) (Utolsó letöltés: 2025. március 24.)

Bimmer, Fabian 2025: Can Europe defend itself against a nuclear-armed Russia? *The Harvard Gazette*, March 19, 2025. <https://news.harvard.edu/gazette/story/2025/03/can-europe-defend-itself-against-a-nuclear-armed-russia/> (Utolsó letöltés: 2025. március 22.)

Emmott, Robin 2021: NATO agrees master plan to deter growing Russian Threat. *Reuters*, October 21, 2021. NATO agrees master plan to deter growing Russian threat | Reuters (Utolsó letöltés: 2025. március 10.)

London, Brad 2025: Can NATO survive without the United States? *CNN*, March 7, 2025. <https://edition.cnn.com/2025/03/07/europe/nato-ukraine-survive-without-united-states-analysis-intl-hnk-ml/index.html> (Utolsó letöltés: 2025. március 10.)

- Mearsheimer, John J. 1990: Back to the Future. Instability in Europe After the Cold War. *International Security*, (15.) 1. (Summer, 1990) 27–33; 48–54. <https://www.jstor.org/stable/2538981?seq=1> (Utolsó letöltés: 2024. szeptember 27.)
- Monaghan, Sean – Jakobsen, Eskil – Martinez, Sissy – Droin, Mathieu – Sanders Greg – Velázquez, Nicolas – Cook, Cytnhia – Down, Anna – Maeve Sockwell 2024: Is NATO Ready for War? An Assesment of Allies' Efforts to Strengthen Defence and Deterrence since the 2022 Madrid Summit. *Center for Strategic and International Studies Report*, June 11, 2024. Is NATO Ready for War? (csis.org) (Utolsó Letöltés: 2025. március 16.)
- Motyl, Alexander 2008: Would NATO Defend Narva, *Atlantic Council*, 8 September 2008. 1. <http://www.atlanticcouncil.org/blogs/new-atlanticist/would-nato-defend-narva> (Utolsó letöltés: 2024. október 3.)
- Robertson, George Lord 2011: Being NATO's Secretary General on 9/11. *NATO Defence Review*. 04 September 2011. <https://www.nato.int/docu/review/articles/2011/09/04/being-nato-s-secretary-general-on-9-11/index.html> (Utolsó letöltés: 2024. október 2.)
- Rühle, Michael 2011: NATO ten Years after: learning the lessons. *NATO Review*, 02 September 2011. <https://www.nato.int/docu/review/articles/2011/09/02/nato-ten-years-after-learning-the-lessons/> (Utolsó letöltés: 2024. október 2.)
- Shirreff, Richard 2017: *Háború Oroszországgal. Sürgető figyelmeztetés egy magas rangú katonai vezetőtől*. Budapest.
- Shlapak, David A. – Johnson Michael W. 2016: Reinforcing Deterrence on NATO's Eastern Flank. Wargaming the Defence of the Baltics. *Rand* https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/research_reports/RR1200/RR1253/RAND_RR1253.pdf (Utolsó letöltés: 2024. október 10.)
- Szalay-Bobrovniczky Kristóf 2024: Védelem, biztonság, diplomácia és stratégiák Európában. In: *Biztonság- és védelempolitikák: Európa egy átalakulás közepontjában?* Budapest.
- Szenes Zoltán–Siposné Kecskeméthy Klára 2019: *NATO 4.0 és Magyarország. 20 év tagság, 30 év együttműködés*. Budapest.
- Szenes Zoltán 2021: NATO az új évtizedben. In: Szenes Zoltán (szerk): *A mai NATO. A szövetség helyzete és feladatai*. Budapest, 231–252.
- Szenes, Zoltán 2023: Reinforcing deterrence: assessing NATO's 2022 Strategic Concept. *Defence and Security Analysis*, (39.) 4. <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/14751798.2023.2270230#abstract> (Utolsó letöltés: 2024. március 5.)

Szenes Zoltán 2024: Védelempolitika és haderőfejlesztés Magyarországon. In: *Biztonság- és védelempolitikák: Európa egy átalakulás középpontjában?* Budapest, 65–74.

Development of the European Security and Defence Identity (ESDI) within NATO, *Press Info* 1998. <https://www.nato.int/docu/comm/1999/9904-wsh/pres-eng/05esdi.pdf> (Letöltés ideje: 2025. március 10.)

Invocation of Article 5 confirmed. *NATO Update*, 2 Oct. 2001. <https://www.nato.int/docu/update/2001/1001/e1002a.htm> (Utolsó letöltés: 2025. február 8.)

Finland to join NATO's peacetime missions in Iceland and the Baltic Sea among other places. Finish Ministry of Defence, 09.10.2024. Finland to join NATO's 2025 peacetime missions in Iceland and the Baltic Sea among other places (globalsecurity.org) (Utolsó letöltés: 2025. március 15.)

NATO Allied Reaction Force NRDC Italy | NATO Allied Reaction Force (ARF) (Letöltés ideje: 2024. október 14.)

NATO Steadfast Defender 2024. <https://www.nato.int/cps/en/natohq/222847.htm> (Letöltés ideje: 2025. március 24.)

Press Conference by NATO Secretary General Jens Stoltenberg following the meeting of the North Atlantic Council at the level of Heads of State and Government with Partners. 29 June 2022. NATO - Opinion: Press conference by NATO Secretary General Jens Stoltenberg following the meeting of the North Atlantic Council at the level of Heads of State and Government (2022 NATO Summit), 29-Jun.-2022 (Utolsó letöltés: 2025. március 7.)

Sweden pledges troops for NATO from next year. ERR, 08.10.2024. Sweden pledges troops for NATO from next year | News | ERR (Utolsó letöltés: 2025. március 15.)